

بسمه تعالی
معاونت آموزش متوسطه وزارت آموزش و پرورش
دفتر آموزش متوسطه نظری
دبیر خانه راهبردی درس تاریخ

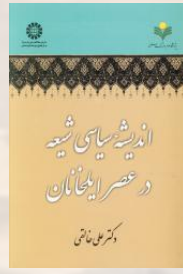
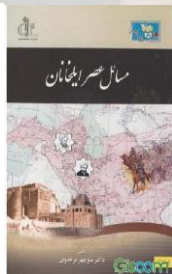
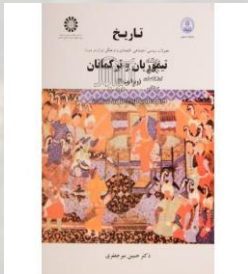
محتوای نوشتاری
کتاب تاریخ ۲ (از بعثت پیامبر
اسلام تا پایان صفویه)
سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹
درس: ۱۰

عنوان: فرهنگ و هنر دین و اعتقاد و معماری هنر و علم و ادب در دوره ی مغول و تیموری

اهداف یاد گیری:

آشنایی دانش آموزان با تاثیرات حمله ی مغول و و حاکمیت تیموریان بر جامعه و اقتصاد ایرانیان و تحولات فکری و فرهنگی که نتیجه ی رویارویی بین مغولان و ایرانیان بوده و آثار و نتایج ماندگار این تحولات در حوزه ی اندیشه مذهبی هنر

منابع مطالعاتی:

۱- اقبال آشتیانی عباس - تاریخ مغول

۲- بیانی - دین و دولت در ایران عهد مغول

۳- مرتضوی منوچهر - مسایل عصر ایلخانان

۴- میر جعفری حسین - تاریخ ایران در زمان تیموریان و ترکمانان - معماری و ادبیات معارف .

<https://t.me/arastarikh> - <https://t.me/tarikhamsanebahar>

چکیده نکات مهم درس

۱- مغولان آیینی ساده موسوم به شمنی داشتند که شامل پرستش مظاهر طبیعت بود عواملی چون نیروی باد

آفتاب و نیروی برخی از حیوانات

۲- مهمترین ویژگی اعتقادی مغولان در مواجهه با ادیان دیگر در سرزمین های فتح شده آسان گیری مذهبی آنان

بود.

۳- مسلمان شدن مغولان رخ دادی بزرگ بود که به افزایش قدرت مسلمانان خصوصا ایرانیان منجر شد .

۴- از جمله اثرات آسان گیری مذهبی مغولان گسترش فرق صوفیه (تصوف) در جهان اسلام بود .

۵- ظهور تصوف نتیجه ی هجوم ویرانگر مغولان و گسترش نگرانی و ناامیدی در جامعه بوده

۶- عصر مغول دوران گسترش قدرت فرقه های صوفیه است که موجب افزایش نفوذ آنان در میان مردم گردید و احترام صاحبان قدرت را نیز باعث شد و کم کم زمینه ساز فعالیت های سیاسی آنان نیز شد .

۷- امپراتوری گسترده ی مغول که از چین در شرق شروع و تا غرب (دریای مدیترانه) ادامه داشت زمینه ی ارتباط و پیوند تجارب و سنت های هنری و فنی در معماری سرزمین های گوناگون را فراهم آورد .

۸- نگارگری (نقاشی) در عصر مغول ترکیبی از سنت های نقاشی ایرانی و چینی بود .

۹- یکی از نمونه های ارزشمند هنر نگارگری در عصر مغولان شاهنامه های مصور است که ایلخانان

مغول مشوق آن بودند مانند شاهنامه ی مشهور به دموت و در عصر تیموریان

شاهنامه بایسنقری .

۱۰- مکتب هرات در نگارگری با پیشتازی نامدارترین نقاشان عصر تیموریان

(کمالالدین بهزاد) شکل گرفت .

آرامگاه بابا رکن الدین در اصفهان تخت پولاد نمونه ای از معماری عصر مغول

۱۱- معماری در عصر مغولان پس از حاکمیت ایلخانان رونق گرفت.

کتابهای ارزشمندی: ادبناپجان شرقی- اهر- گروه تاریخ آموزان اهر

<https://t.me/arastarikh> --- <https://t.me/tarikhamehanaher>

گسترش شهر سازی جدید این دوره نشانه ای ارزشمند این سبک از معماری را با خود دارد .

۱۲- از مهمترین ویژگی های معماری عصر مغول و تیموری ترکیب آجر و کاشی برای زیبا سازی بناها و ایجاد کشیدگی در ارتفاع بنا بود .

۱۳- مهمترین مشخه ی آثار ادبی و سنت های تاریخ نگاری عصر مغول سرودن آثار حماسی و شاهنامه سرایی و گرایش به ثبت و ضبط کشور گشایی های مغولان بود با آثاری چون تاریخ جهان گشای جوینی .

۱۴- مغولان متمایل و علاقمند به دانش نجوم بودند و رصدخانه های آن عصر گواه این امر است. البته همراه با خرافاتی در خصوص نقش ستارگاہ و اجرام سماوی در سرنوشت شان که زمینه توسعه نجوم را نیز فراهم نمود.

پرسش های مکمل این درس

۱- آیین شمعی در میان مغولان بر چه اصولی استوار بود؟

۲- دیدگاه مغولان در مواجهه با پیروان ادیان دیگر چگونه بود؟ و این امر چه نتیجه ای داشت؟

۳- روی آوردن خانان مغول به اسلام نتیجه چه پدیده ای بود و خود چه آثاری داشت؟

۴- جریان صوفیه (تصوف) در عصر مغول و گسترش نتیجه ی چه پدیده ای بوده و نتایج آن چه بود؟

۵- اهمیت جریان صوفیه در تاریخ ایران عصر مغول و تیموری چگونه بود؟

۶- رشد و تحول در معماری و هنر در عصر مغول و تیموری نتیجه ی چه فرآیندی بوده است؟

۷- فتوحات مغول زمینه ساز چه تحولاتی در هنر و معماری گردید؟ چگونه؟

۸- نمونه هایی از هنر نگارگری عصر مغول و تیموری را ذکر کنید.

۹- مهمترین ویژگی های معماری عصر مغول و تیموری چه بود؟

۱۰- در عصر ایلخانان مغول چه سبکی در نگارگری و کتاب آرایی متداول شد؟ نمونه ای ذکر کنید.

کتابهای ارزشمندی: آذربایجان شرقی- اهر- گروه تاریخ آموزان اهر
<https://t.me/arastarikh>، <https://t.me/tarikhahamasaber>

۱۱- ادبیات عصر مغول و تیموری بیشتر متمایل به چه نوعی از شعر بود؟

۱۲- عصر ایلخانان مغول و تیموریان دوران رواج چه نوعی از تاریخ نگاری بود؟ و چرا؟

۱۳- نمونه های از تاریخ نگاری رایج عصر مغول را ذکر کنید.

۱۴- نقش و جایگاه علم و دانش در عصر مغول و تیموری چگونه بود؟ نمونه ای ذکر کنید.

پاسخ پرسش های نمونه

- ۱- پیروان این آیین مجموعه ای از مظاهر طبیعت را می پرستیدند و به خدای بزرگ اعتقاد داشتند صفحه ی ۱۲۳
- ۲- اقوام مغل در مسائل دینی چندان تعصبی نداشتند و با پیروان دیگر ادیان با ملایمت برخورد می کردند (تسامح و تساهل) این باعث گرایش خانان مغول به ادیان دیگر و آزادی پیروان ادیان دیگر برای تبلیغ شد. صفحه ی ۱۲۳
- ۳- نتیجه هم نوایی دین دولت و برتری شریعت اسلامی بر یاسای چنگیزی بود. نفوذ و قدرت ایرانیان در دربار ایلخانان و اداره حکومت افزایش یافت و زمینه برای باز سازی ایران و انجام اصلاحات فراهم گردید صفحه ی ۱۲۶
- ۴- نتیجه ی هجوم ویرانگر و وحشت انگیز مغول به ایران و گسترش نگرانی و ناامیدی عمومی رفتن مردم به سوی خانقاهها صفحه ی ۱۲۷
- تاریخ آموزان
- ۵- افزایش نفوذ مشایخ صوفیه در میان مردم و قدرت و موقعیت اجتماعی آنان و گرایش آنان به تشیع از قرن نهم هجری و ورود آنان به فعالیت های سیاسی . صفحه ی ۱۲۷
- ۶- در نتیجه ی فتوحات مغول تجارب و سنت های هنری و هنرمندان سرزمین های فتح شده با یکدیگر پیوند خورده
- ۷- و زمینه ی مناسبی برای شکوفایی هنر در دوران ایلخانان و تیموریان فراهم شد . صفحه ی ۱۲۸
- ۸- در عصر ایلخانان هنر نگارگری که تلفیقی از سنت های ایرانی و چینی بود . صفحه ی ۱۲۸
- ۹- شاهنامه دموت صفحه ی ۱۲۸ شاهنامه ی بایسنقری صفحه ی ۱۲۸ گروه تاریخ آموزان اهر
<https://t.me/arastarikh> , <https://t.me/tarikhamsanahar>
- ۱۰- ایجاد بناهای عظیم ساختن گنبد طاق ایوان و مناره های بلند صفحه ۱۳۰
- ۱۱- کتاب آرای و مصور سازی کتاب های تاریخی و ادبی و پزشکی مانند شاهنامه دموت و شاهنامه ی بایسنقری صفحه ۱۲۸
- ۱۲- در این دوره شعر حماسی و شاهنامه سرایی متداول بود . صفحه ی ۱۳۲
- ۱۳- علاقمندی ایلخانان و فرمانروایان تیموری به جاودانه ساختن کشور گشایی و موفقیت های سیاسی و نظامی خود و خود

۱۳- تاریخ جهان گشای جوینی تاریخ گزیده صفحه ی ۱۳۲

۱۴- برخی از معارف ودانش هایی چون پزشکی نجوم فلسفه عرفان وفقه رشد یافت نقش دانشمندانی چون خواجه

نصیر الدین طوسی در این زمینه زیاد بود مکان هایی چون رصد خانه مراغه نمونه ای از این تلاش ها است صفحه ی ۱۳۳

بررسی شواهد ومدارک صفحه ی ۱۳۱

ارگ علیشاه مسجد سلطانیه	بناهای عظیم
گنبد مسجد سلطانیه و سردرو منار مسجد جامع کبیر یزد	گنبد ها و مناره های بلند
محراب مسجد جامع عتیق اصفهان	تزیین با گچ بری
گنبد غفاری در مراغه	تزیین با آجر و کاشی

پرسش های نمونه

۱- تسامح و تساهل دینی مغولان چه تاثیری بر اسلام پذیری آنها داشت ؟

کتابهای ارتباطی : آذربایجان شرقی - اهر - گروه تاریخ آموزان اهر

<https://t.me/arastarikh> --- <https://t.me/tarikhhamasaneher>

جواب : تسامح و تساهل دینی مغولان باعث شد که پیروان دین های گوناگون در میان آنان به تبلیغ دین خود بپردازند

بزرگان ایرانی شامل دیوان سالاران عالمان و مشایخ صوفی به خوبی از این موقعیت برای مسلمان کردن ایلیخانان

وامیران مغول بهره بردند. صفحه ی ۱۲۵

۲- علل رشد تصوف رادردوران مغولان وتیموریان شرح دهید.

جواب : هجوم ویرانگر و وحشت انگیز مغولان به ایران و نگرانی و ناامیدی که در جامعه ایجاد شد. صفحه ی ۱۲۷

۳- زمینه های رشد هنر را در عصر تیموری بیان کنید.

جواب : هنر نگارگری در روزگار جانشینان تیمور چون شاهرخ و نوادگانش از جمله بایسنقر میرزا در سراسر ایران به ویژه خراسان گسترش شگفت انگیزی یافت. صفحه ی ۱۲۹

۴- چرا تاریخ نگاری به زبان فارسی در عهد ایلخانان رشد کرد ؟

جواب : علاقمندی ایلخانان و فرمانروایان تیموری به جاودانه ساختن کشور گشایی و موفقیت های سیاسی و نظامی خود و خودآگاهی رجال ایرانی تاثیر بسزایی بر رشد و شکوفایی تاریخ نگاری در آن عصر نهاد. صفحه ی ۱۳۲

۵- منابع غیر نوشتاری را که در این درس به آنها استناد شده است فهرست کنید .

جواب : تصاویری از بناهای تاریخی عصر مغول و تیموری صفحه ی ۱۳۱ باز سازی مجموعه تاریخی شنب غازان

صفحه ی ۱۳۰ نقاشی مینیاتور خواجه نصرالدین توسی و دانشمندان دیگر هنگام کار در رصد خانه ی مراغه

صفحه ی ۱۳۳

منابع تاریخ نگاری

- جوینی عطاملک تاریخ جهانگشای جوینی
- وصاف الحضرة تاریخ وصاف (عصر ایلخانان)
- کمال الدین عبد الرزاق سمرقندی مطلع السعدین و مجمع البحرین در تاریخ تیموریان

کلید واژگان
لغت‌های آذربایجانی : آذربایجان شرقی - اهر - گروه تاریخ آموزان اهر
<https://t.me/arastarikh> - <https://t.me/tarikhamsanahar>

ربع : ایوان و عمارت ربع رشیدی یعنی ایوان و عمارت رشیدی

شنب غازان : شنب شام (شهرک) مشخصا مربوط به دوران غازان خان

صوفی : تصوف در لغت به معنای پشمینه پوش و در اصطلاح شیوه و سبکی در زندگی بوده که زهد و ریاضت و تعلیم و تعلم و تربیت شاگردان و مریدان از جمله ی ویژگی های آن بوده در اواخر عصر مغولان و در عصر تیموریان گسترش فراوانی یافت و به رخ داد های سیاسی شگرفی منجر شد . ظهور سلسله صفویه از آن جمله بود .

شمن : آیینی مبتنی بر پرستش مظاهر طبیعت نماد های حیوانی بود که عموماً صحرا نوردان و کوچ روان پایبند آن بودند
تساهل و تسامح : از ریشه سهل و آسان آسان گیری مذهبی یعنی مدارا با پیروان سایر مذاهب نقطه مقابل تعصب

تاریخ آموزان

اهر

کانالهای ارتباطی : آذربایجان شرقی - اهر - گروه تاریخ آموزان اهر
<https://t.me/arastarikh> - <https://t.me/tarikhahmasanahar>